
Jubileji

Jasna Fischer - šestdesetletnica

Letos sta v življenju dr. Jasne Fischer nastopili dve pomembni življenjski prelomnici. Obe izrazito zaznamujeta človeka, resda vsaka na svoj način. V poletnih mesecih je Jasna Fischer dopolnila šestdeset let. Nekaj mesecev kasneje, jeseni, pa je vstopila v svet upokojencev in tako vstopila tudi v "jesensko" obdobje življenja.

Jasna Fischer se je rodila 3. avgusta 1945 v Slovenj Gradcu. Koroško poreklo jo je zaznamovalo vse do današnjih dni, čeprav je tam preživela le del svojega otroštva. Koroškega rodu ni nikoli zanikala. Nasprotno, celo

izpostavljala ga je, z vsemi karakternimi lastnostmi, ki naj bi, po njenem trdnem prepričanju, sodile zraven. Njena izobraževalna pot je bila tesno povezana z ljubljansko Filozofsko fakulteto. Tam je leta 1969 diplomirala iz zgodovine in sociologije, nato leta 1972 magistrirala (*Obrtniška in delavska društva in začetki delavskega gibanja v Ljubljani do leta 1884*) in leta 1978 doktorirala na oddelku za zgodovino (*Socialna in politična zgodovina delavskega gibanja v Ljubljani od začetkov do 1889*).

Takoj po diplomi se je zaposlila na tedanjem Inštitutu za zgodovino delavskega gibanja, kjer so jo usmerili na raziskovalno področje političnega in socialnega vidika razvoja delavskega gibanja pred prvo svetovno vojno. To je opredelilo njen raziskovalni interes in bibliografijo v naslednjem desetletju. V tem vsebinskem okviru je napisala svojo magistrsko nalogo o obrtniških in delavskih družtvih v Ljubljani. Pri disertaciji je tematiko razširila na socialno in politično zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani do začetka devetdesetih let 19. stoletja. Nekoliko kasneje je disertacija leta 1983 prirejena izšla v samostojni knjižni izdaji pod naslovom "*Čas vesolniga socialnega punta se bliža*" (podnaslov *Socialna in politična zgodovina delavskega gibanja v Ljubljani od začetkov do 1889*), ki je avtorici z nagrado Kidričevega sklada prinesla širše priznanje. Kot zanimivost omenimo, da je avtorica v zaključku knjige dodala tudi izbor najpomembnejših virov o obravnavani tematiki. Tako je predstavila obe plati zgodovinarskega dela. In v tem pristopu je do današnjih dni, razen redkih izjem, ostala osamljena.

Bibliografija Jasne Fischer je do začetka osemdesetih let prevladujoče opredeljena s poudarki na zgodovini delavskega gibanja do prve svetovne vojne. Gre za razprave o njegovih začetkih in nadaljnjem razvoju in o številčni množitvi delavstva kot posebnega družbenega sloja. Raziskovati delavsko gibanje izolirano od okolja, v katerem se je odvijalo, bi bilo povsem neproduktivno, saj bi zaradi svoje ne celovitosti imelo vse značilnosti torza. Delavstvo kot posebna kategorija je bilo samo

posledica drugih globokih gospodarskih procesov. Tega se je Jasna Fischer zavedala. Zato je že pri disertaciji gospodarskim okoliščinam oziroma gospodarskemu razvoju posvetila kar nekaj prostora. Takrat si prav gotovo ni mislila, da bo to v kasnejših desetletjih postala njena temeljna raziskovalna dejavnost. A zgodilo se je prav to. Od osemdesetih let naprej je Jasna Fischer vedno bolj zapuščala okvire delavskega gibanja in končno o tem povsem nehala pisati. S preusmeritvijo so začele nastajati razprave o strukturnih spremembah v gospodarstvu in družbi z zornega kota razvoja ter populacijske in poklicne sestave v slovenskih deželah v času od druge polovice devetnajstega stoletja do prve svetovne vojne.

V strokovnih revijah in na različnih znanstvenih prireditvah je nemalo pozornosti posvetila virom za gospodarsko zgodovino, njihovi strukturi, izpovedni moči in seveda tudi nahajališčem. Osrednji del njenega raziskovanja je prišel do izraza v člankih in razpravah o populacijskem razvoju in socialnih strukturah v posameznih slovenskih predelih. Tako je izpostavljala primere mest oziroma industrializiranih in urbaniziranih predelov Ljubljane, radovljiškega okraja in štajerskih statutarnih mest. Obravnavala je tudi problematiko razvoja neagrarnega sektorja, se pravi dinamiko industrializacije slovenskih dežel in temu sledečih sprememb v družbeni in poklicni strukturi. Tu velja posebej izpostaviti natančne predstavitev razmer v slovenski Istri in v ljubljanski tobačni tovarni. Zlasti ta obravnava je pomembna, ker nazorno predstavlja vpliv industrializacije na statusno spremembo položaja žensk kot ekonomsko neodvisnih oseb, kar je bila za tedanje slovenske razmere velika novost. Občasno se je dotikala tudi problemov kmetijstva. Predvsem je zasledovala odnos slovenskih političnih sil do razvojnih dilem slovenskega podeželja, zlasti pri socialdemokratskem polu slovenskih političnih delitev.

V zadnjih letih je Jasna Fischer napisala tudi nekaj razprav, v katerih je na pregleden način povzemala bistvene poudarke o modernizacijskih dosežkih slovenskega gospodarskega in socialnega razvoja pred vstopom v jugoslovansko državo. S temi spoznanji o dosežkih do prve svetovne vojne je želela olajšati ocenjevanje in razumevanje slovenskega gospodarskega položaja znotraj jugoslovanske države. Industrializacija kot dolgoročen proces, ki spreminja družbeno in gospodarsko strukturo, je vplivala tudi na razvoj storitvenega sektorja, ki se je moral prilagajati novim gospodarskim in družbenim razmerjem. Razvoj storitvenega sektorja, njegova vloga in pomen v tedanji gospodarski strukturi ter sama notranja členitev pa so bile vsebine, ki so jo najbolj zaposlovale v zadnjem času.

Prav v teh dneh bibliografijo Jasne Fischer dopolnjuje še njena nova knjiga *Družba, gospodarstvo, prebivalstvo in poklici : družbena in poklicna struktura prebivalstva na slovenskem ozemlju od druge polovice 19. stoletja do razpada habsburške monarhije*, ki predstavlja temeljit povzetek raziskovalnega dela na temo socialne in poklicne strukture v Sloveniji v kontekstu globokih gospodarskih sprememb od druge polovice devetnajstega stoletja do prve svetovne vojne. Nedvomno si je Jasna Fischer, ki je na osnovi raziskovalnega dela pridobila naziv znanstvene svetnice, na ta način podarila eno lepših daril za svojo šestdesetletnico, hkrati pa tudi "počistila mizo" ob odhodu v spokojnost upokojskih dni.

V zadnjem delu tega zapisa je treba izpostaviti še tretjo dimenzijo profesionalne poti dr. Jasne Fischer. Vso svojo delovno dobo je preživela na Inštitutu, sprehodila se je po različnih funkcijah, vendar je nobena ni zaznamovala tako kot direktorovanje. V inštitutskih analizah se bo v prihodnosti verjetno našel le malokdo, ki bo ta

položaj zasedal polnih dvaindvajset let. Podobo Inštituta je krojila in oblikovala od 1. septembra 1983 pa vse do upokojitve, 1. oktobra 2005. Ob tem, da jo je zaznamoval položaj direktorice, je treba dodati, da je tudi ona zaznamovala Inštitut. Vtisnila mu je močan osebnostni pečat.

Prvo desetletje njenega mandata lahko označimo kot prehodno obdobje, ko je nastajala drugačna podoba Inštituta. V tem času so procesi, ki so se začeli že prej, tudi po njeni zaslugi dobili dodaten pospešek. Docela je prodrlo spoznanje, da mora biti Inštitut samo znanstvena ustanova. Da pa bi to zares postal, ga je bilo treba vsebinsko in kadrovske prenoviti. Šlo je za proces, ki upoštevaajoč duh časa in zgodovino Inštituta ni mogel biti hiter. Poleg drugih tudi ideoloških preprek ni bilo malo. Družbene razmere so postajale bolj naklonjene ideji Inštituta kot izključno znanstvene ustanove šele v drugi polovici osemdesetih let prejšnjega stoletja. Takrat so nastopile razmere, ko je ob veliki vsebinski širitvi raziskav na Inštitutu bilo možno odvreči omejujoči (ideološki) delavski plašč in že z imenom zaznamovati strukturni obrat. Šele leta 1989 je prišlo do preimenovanja; postali smo Inštitut za novejšo zgodovino. Koliko truda in dolgoletnih prepričevanj je bilo treba vložiti, lahko samo slutimo. Zagotovo ne malo.

Devetdeseta leta prejšnjega stoletja so bila gotovo pomembnejši del njenega direktorskega mandata. Z odločnimi rezi (izločitev arhiva, številne upokojitve) na začetku devetdesetih let, v spremenjenih oziroma novih družbenih razmerah, je Jasna Fischer Inštitut dokončno preoblikovala v čisto znanstveno ustanovo za preučevanje slovenske zgodovine v zadnjih dveh stoletjih. Hkrati so se takrat začeli kazati rezultati začetkov temeljite kadrovske prenove Inštituta. Konec osemdesetih let je s pomočjo programa mladih raziskovalcev na Inštitutu zaposlila v dveh letih kar pet mladih ambicioznih zgodovinarjev. Ne samo, da se je s tem okrepil raziskovalni potencial Inštituta, tudi vsebine raziskovanja so se razširile na slabo ali povsem neraziskana področja. Kadrovska krepitev Inštituta je ostala stalnica devetdesetih let. To je bilo omogočeno tudi s sorazmerno ugodnim finančnim položajem inštituta v tem obdobju. Jasni Fischer za dosego tega cilja ni bilo žal ne truda ne časa.

V življenju se mnogokrat zgodi, da imajo navidezno nepomembne odločitve velikokrat dolgoročne učinke. Tako se je zgodilo tudi Jasni Fischer. Njeno vztrajanje na zunanji verifikaciji znanstvenih nazivov raziskovalcev Inštituta, navkljub mnogim notranjim pritiskom, je veliko pripomoglo h kakovostnemu dvigu inštitutskega raziskovalnega dela.

Splet vseh teh okoliščin je okrepil samozavest inštitutskih sodelavcev. Zato ni bilo nobeno presenečenje, da je Inštitut kot celota pristopil k pisanju monografskega pregleda slovenske zgodovine v zadnjem poldrugem stoletju. Jasna Fischer je ta projekt na začetku izdatno podprla in vztrajala pri končni izvedbi. Zaradi nepredvidenih zamud je nanoslo tako, da je bilo ravno v dneh njene upokojitve to veliko delo z natisom *Slovenske novejše zgodovine 1848-1992* končano in predano v presojo strokovni in laični javnosti. Vsekakor to delo priča o zrelosti Inštituta, ki je bila dosežena v zadnjih dveh desetletjih.

Pogled nazaj kaže, da je dr. Jasni Fischer uspelo v dvaindvajsetih letih Inštitut za novejšo zgodovino dvigniti na visoko kakovostno raven. In to je prav gotovo dosežek, zaradi katerega ji ni treba zardevati, ne danes in tudi ne pozneje.

Zbirka

RECOGNITIONES

Jurij Perovšek

NA POTI V MODERNO

INŠTITUT

ZA

NOVEJŠO

ZGODOVINO

Institute for Contemporary History

PEROVŠEK, Jurij. NA POTI V MODERNO : poglavja iz zgodovine evropskega in slovenskega liberalizma 19. in 20. stoletja. Ljubljana : Inštitut za novejšo zgodovino, 2005 (Zbirka Razpoznavanja / Recognitiones), 285 strani